

**BREDA ČEBULJ-SAJKO: MED SREČO IN SVOBODO.
AVSTRALSKI SLOVENCİ O SEBI.
LJUBLJANA: SAMOZALOŽBA, 1992, 251 STR.**

M a r j a n D r n o v š e k

Čeprav je Avstralija še danes v naši zavesti zelo oddaljen kontinent onkraj ekvatorja, ni bila nepoznana slovenskemu človeku že v prejšnjem stoletju - vzemimo v roke samo knjigo slovenskega zgodovinarja Ivana Vrhovca iz leta 1899 z naslovom: *Avstralija in nje otoki* -, vendar je postala izseljenski cilj mnogim Slovincem šele po drugi svetovni vojni. Iz časa množičnega izseljevanja iz slovenskega prostora v Združene države Amerike do prve svetovne vojne, so znani tudi nekateri ekonomski izseljenci v to deželo 'na koncu sveta', niso pa se uresničile napovedi tajnika Slovenske krščansko socialne zveze Mihaela Moškerca (1907), ko je obsojal ravnanje izseljenskih agentov: "*Le še malo časa, in agenti prično bobnati tudi za izseljevanje v Avstralijo.*" (*Slovenec*, št. 265, november 1907).

V uvodnem delu je avtorica orisala razvoj naseljevanja Avstralije, preden se je lotila vprašanja odhajanja in prihajanja Slovencev v to 'daljno deželo'. Ta historični uvod razkriva mnoge neznanke iz avstralske zgodovine belega človeka, ki je naseljeval ta kontinent od 17. stoletja dalje. Zanimiva bi bila primerjava z naseljevanjem ameriškega kontinenta, zlasti Združenih držav, saj so v evropskem prostoru v 19. in začetku 20. stoletja krožili podobni miti o srečni deželi (Lucky Country), obilici zlata, ipd. Oddaljenost tega sveta je še krepila mističnost Terre Australis.

Slovenci so v večjem številu odhajali v Avstralijo po letu 1945, ko jih je begunska usoda pripeljela v ta del sveta ("Čez mejo, čez Lubel"). Pridružil se jim je tudi del 'ilegalcev', ki so zaradi ekonomskih in nazorskih razlogov v petdesetih letih zapustili Slovenijo in našli tam nov dom ("Čes, po stzi, ilegalno"), njim pa po letu 1960 sorodniki ("Jest sm imev tukej že tri brate prej"). V sedemdesetih letih je izseljevanje Slovencev začelo usihati tudi s smeri proti temu kontinentu, mnogi, ki so prišli samo na

obisk k sorodnikom ali znancem, pa so ostali ("Turistična emigracija"). V tem poglavju je avtorica vnesla elemente analize procesa odhajanja, ki jo je podprla s številnimi citati iz pripovedi izseljencev samih.

Osrednji del knjige je trinajst življenjskih zgodb avstralskih Slovencev, ki jih je avtorica izbrala iz še enkrat večjega števila intervjujev, ki jih je naredila na svojem prvem obisku Avstralije v letih 1981-82. Zgodbe, ki jih je združila pod naslovom "Pripovedi brez konca", govorijo same po sebi in jih avtorica ni posebej komentirala. Rdeča nit, ki se vleče v njihovem ozadju so vprašanja, ki jim jih je zastavljala, čeprav jim je puščala svobodo v dajanju poudarkov posameznim osebnim izkušnjam, in to daje izpovedim določen čar in osebno noto. Življenjske zgodbe so različne po svoji informativni vrednosti, vendar jim je enotna osebna izpovedna, da ne rečem, čustvena prizadetost ob spominjanju prehojene poti od domače vasi so avstralskih taborišč, rudnikov, mest in drugim. Zlasti pomembna so njihova razmišljanja o odnosu do starega kraja, njihova razdvojenost, nihanja med spomini in avstralsko stvarnostjo, med domovino in tujino. Ta problem spremlja avtorica pri svojem raziskovalnem delu in zato nas ne preseneča, da je dala že svoji razstavi o avstralskih Slovencih (Slovenski etnografski muzej, 1985) in katalogu naslov: Ljudje z dvema domovinama. Intervjuji so bili posneti pred desetimi leti, v času, ko je bila nezaupljivost izseljencev do prihajajočih iz Slovenije še velika. Ne vidim nič slabega v dejstvu, da so objavljeni šele sedaj, saj so bližji t.i. 'virom' in jih moramo tako tudi brati. Nastali so v določenem času oziroma klimi odnosov med Slovenijo (Jugoslavijo) in izseljenci. Ali bi bile danes te zgodbe povedane drugače, je zgolj misel, zanimive pa bodo reakcije pripovedovalcev samih na njihovo objavo in za avtoričino raziskovalno delo le dobrodošle. Kazalo bi jih bilo celo vzpodbuditi, da bi dopolnili svoje življenjske zgodbe do današnjih dni in povedali svoje 'pripombe' na lastne misli izpred desetletja. Čeprav govorijo zgodbe same po sebi, le pogrešam nekaj osnovnih opomb k omenjenim dogodkom, imenom krajev in oseb, ipd. Ne mislim, da bi se avtorica lotila njihove vsebinske analize, vendar knjiga je namenjena širšemu krogu ljudi, doma in v Avstraliji, ki jim dogajanja v preteklosti ali imena posameznikov ne povedo mnogo. Zanimiv pa bi bil tudi vprašalnik, ki ga je avtorica imela pred seboj, ko je spraševala posamezne izseljence.

Glede jezikovnega pristopa objave intervjujev naj da mnenje slavistična stroka, zame, kot zgodovinarja, je poleg uvodnih poglavij (ki so opremljena s kritičnim aparatom), zanimiva predvsem objava virov, tj. intervjujev samih. Subjektivne izpovedi (spomini, korespondenca, intervjuji itd.) so pomemben vir pri proučevanju preteklosti in zlasti izseljenstva, kjer so pisni viri razkropljeni vsepovsod po svetu, večinoma tudi slabo ohranjeni, in so osebne izpovedi še kako pomembne. Dopolnjujejo t.i. življenjski utrip, izseljenčev vsakdan, in zlasti osebna doživljanja, ki ga nam ne more dati noben arhivski ali časopisni vir. Hkrati pa te izpovedi zahtevajo kritičen raziskovalčev pristop in analizo verodostojnosti povedanih podatkov. Njihova objava pa omogoča tudi drugim raziskovalcem možnost proučevanja. Ko bomo imeli podobne objave življenjskih zgodb Slovencev iz istega časa, npr. iz zahodne Evrope (mimogrede: sličnosti začetkov poti so bile velike), bodo možne tudi primerjave in analitične sinteze.

Ob branju knjige se mi je postavilo tudi vprašanje pristopa pri proučevanju novejših preteklosti in vloge zgodovinarja. Zgodovinska veda se povojne izseljenške problematike ne loteva z enakim zagonom, kot druge (npr. etnologija, literarna zgodovina, sociologija, ekonomija ipd.), ki se pri svojem delu srečajo tudi s t.i. zgodovinsko problematiko. Marsikdaj ugotavljanje historičnih okvirov jemlje veliko časa in naporov nezgodovinarju, ki bi moral večino svojega raziskovalnega dela usmeriti k bistvu problematike teme, ki si jo je zastavil. Z zgodovino slovenskega priseljenstva v Avstraliji se ni ukvarjal noben zgodovinar in takorekoč prvo tovrstno 'zgodovino' je napisala Breda Čebulj-Sajko v krajši verziji v knjigi in širši v magisteriju (*Način življenja Slovencev v Avstraliji. Proces njihovega izseljevanja iz Slovenije do priselitve v avstralsko družbo*. Ljubljana 1991, rokopis). Postavlja se vprašanje potrebnosti zgodovinarjevega posega, npr. v avstralsko izseljenstvo. Nedvomno so druge stroke, ki jim je predmet proučevanja kultura in umetnost Slovencev v Avstraliji mnogo bolj agresivne in imajo več raziskovalcev ter študentov, ki jim je to področje predmet raziskav. Zgodovinarjeve 'odsotnosti' ne sme opravičevati z zgoraj navedenim dejstvom, da se že druge vede ukvarjajo s Slovenci v Avstraliji in rešitev vidim le v večdisciplinarni povezavi vseh, ki jim je predmet proučevanja slovensko izseljenstvo v najširšem pomenu besede, ne samo v Avstraliji, temveč tudi povsod drugod, kjer živijo Slovenci. Mnogokrat v publicistiki izpričan ahistorizem - češ, kaj nam bo proučevanje preteklosti, ko pa je toliko aktual-

nih izseljenskih problemov - zanika tudi avtorica knjige, ki se je zavedala potrebnosti širšega zgodovinskega vpogleda za boljše razumevanje tega, kar je bistvo njenega dela, tj. prikaza avtobiografskih izpovedi osemnajstih slovenskih izseljencev in izseljenk iz Avstralije.

Knjiga prinaša tudi oceno števila Slovencev v Avstraliji od leta 1951 do 1990, njihovo razprostranost (grafična upodobitev) in več fotografij, med njimi tudi intervjuvancev, zaključuje pa se z bibliografijo in povzetkom v angleščini. Omeniti pa moram tudi tehnično delo (oblikovanje in računalniško pripravo), ki je bilo tudi v rokah avtoričinega moža Iztoka Sajka.

Čeprav ima delo Brede Čebulj - Sajko s simboličnim naslovom *Med srečo in svobodo* značilnosti strokovnega dela z mnogimi raziskovalnimi prijemi, je v glavnem namenjeno ljudem, ki jim raziskovalna delo ni osnovna življenjska dejavnost. Vsebinska dostopnost in zanimivost dela je bila izpovedana na predstavitvah v Ljubljani in v Trstu, odmevi so bili v slovenskem domačem in zamejskem tisku, želim pa ji, da bi bila knjiga dobro sprejeta pri tistih, katerim jo je intimno namenila, tj. pri Slovencih v Avstraliji.